

Rodinné právo v novém občanském zákoníku

Tvorba NOZ trvala 25 let a byla výrazně ovlivňována politikou. OZ má 3081 §§§, 649 stran a 600 stran má důvodová zpráva. Ruší 238 zákonů a dalších právních předpisů. Očekává se, že judikatura k NOZ se bude tvořit minimálně 20 let. RP má 320 §§ (§ 655 - § 975). Nejedná se o novelu, ale o nový OZ. Do konce roku by měl vyjít v nakl. Beck komentář k novému OZ.

1. názor na NOZ:

NOZ nás vrací do Evropy. Přesun do sféry, kde je vše dovoleno, není-li to zakázáno, znamená obrovský, pozitivní posun. OZ přináší posílení autonomie vůle. Máme právo uplatnit svoji vůli, jestliže neohrožují ostatní. NOZ stojí na hodnotách, kterými jsou především člověk a ochrana jeho svobody. Zvláštní důležitost rodiny a vztahů s ní spojených se nově ocitá ve výčtu zásad, na nichž spočívá celé soukromé právo.

2. názor na NOZ:

NOZ je kompatibilní s výnosy Františka Josefa. Je nesrozumitelný pro ty, jimž má sloužit, tj. pro občany. Měla se užít funkce tzv. obyčejné osoby jako za Marie Terezie. Této osobě byl předložen návrh zákona a případně, že mu nerozuměla, návrh se přepracoval. NOZ = Právníci sobě

Příklady:

§ 48 zákona č. 946/1811 Sb. obecného zákoníku občanského:
Zuřiví, šílení, blbí a nedospělí nemohou učiniti platnou manželskou smlouvu.

§ 993 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:
Neprokáže-li se, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo že se v ní vloudil potajmu nebo lstí, anebo že někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou, jde o pravou držbu.

§ 2189

Přenechá-li půjčitel někomu bezplatně věc k užívání, aniž se ujedná doba, po kterou se má věc užívat, ani účel, ke kterému se má věc užívat, vzniká výprosa.

Rodinné právo v novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník upravuje tři zásadní okruhy – rodinu, vlastnictví a smlouvy. Obsah některých rodinně-právních institutů nový občanský zákoník precizuje, jiné vztahy upravuje zcela nově, jiné zásadním způsobem mění.

§ 2 odst. (3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.

DZ:Skutečného smyslu zákona třeba šetřit nejen při výkladu zákonných ustanovení (interpretaci), ale také při jejich používání (aplikaci). Tím nejjobecnějším kritériem je hledisko spravedlnosti. Zdůrazňuje se, že povaze soukromého práva odpovídá to hledisko, že musí přijmout za své konstrukce přijatelné pro obyčejné lidské cítění a se zřetelem k citu obyvatelstva pro spravedlnost musí být tyto konstrukce také aplikovány.

§ 3

(1) Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.

(2) Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že

a) každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti

- a soukromí,
- b) rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,
- c) nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých,
- d) daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny,
- e) vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a
- f) nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží.

DZ: Toto pojetí se neomezuje jen na formulaci § 3 odst. 1, které nelze chápat jako proklamaci, ale jako vyjádření účelu zákona a vodítko pro řešení složitých právních případů.....Moc jednotlivce činit, co chce, v souladu se svým vlastním určením, pojímaná abstraktně, může vést k dobrým i k zlým činům a v tomto smyslu stojí mimo obecné pojmy dobra a zla (de Jacourt). Ústavně chráněná svoboda jednotlivce není samoučelná. Ve vztahu k soukromým záležitostem člověka má svůj cíl, kterým je osobní štěstí.....blaho státu závisí na štěstí jeho občanů. I to odpovídá myšlenkovému konceptu, který precizně formuloval již Aristoteles, a podle něhož vlastní štěstí motivuje člověka k soudržnosti, konání dobra a pomoci ostatním (což ostatně potvrzuje trvalí sociální zkušenost), a tím i k dosažení stavu, označovaného Aristotelem jako blaženství....Každý může žít podle svého, neporušuje-li přitom práva jiných, a každý může usilovat o vlastní štěstí podle libosti, nepůsobí-li to jiným bezdůvodnou újmu.

Jaké vztahy upravuje rodinné právo v občanském zákoníku ?

Jsou to práva a povinnosti :

- mezi manžely navzájem a mezi manžely a ostatními osobami
- mezi rodiči a dětmi
- mezi dětmi a dalšími osobami, které nahrazují rodiče nebo jejich roli nějak suplují

Osoba blízká

§ 22

(1) Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

(2).....

Změna pohlaví

§ 29

(1) Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. Má se za to, že dnem změny pohlaví je den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb.

(2) Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká. O povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po zániku manželství platí obdobně ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu; soud rozhodne, a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů napříště o společné dítě pečovat.

Zletilost

§ 30

(1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.
(2) Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti (§ 37), nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.

DZ: Osnova rozlišuje svéprávnost a zletilost.

*Zletilosti nabývá člověk dosažením osmnácti let věku. Rozlišení osob na zletilé i nezletilé se tedy pojí s jediným kritériem, kterým je dosažení určitého věku. Naproti tomu svéprávnost je schopnost samostatně právně jednat, vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a povinnosti. Klasické označení „svéprávnost“ zachoval ještě občanský zákoník z r. 1950; opuštěno bylo zákoníkem z r. 1964 z ideologických důvodů a v zájmu vytvoření socialistické právní terminologie, která standardní jednoslovné právní pojmy nahrazovala termíny víceslovnými (např. místo „nájemné“ se zavedla „úhrada za užívání bytu“, podobně se místo „svéprávnost“ zavedla „způsobilost k právním úkonům“).
...Nabytím zletilosti nabývá člověk zpravidla i svéprávnosti, není to však bezvýjimečné, protože svéprávnosti lze nabýt i před dosažením zletilosti (emancipací, sňatkem), stejně jako zletilý člověk může svéprávnosti pozbyt. Podrobnosti upravují zvláštní ustanovení.*

Nezletilí

§ 31

Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.

Pozn.: Kritici NOZ poukazují na to, že nová terminologie rozlišující svéprávnost a zletilost, vytváří totální chaos. „Občané nebudou vědět, zda mají doma děti či dementy...“

§ 33

(1) Udělí-li zákonný zástupce nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, stává se nezletilý způsobilý k jednáním, jež jsou s touto činností spojena. K platnosti souhlasu se vyžaduje přivolení soudu.
(2) Přivolení soudu nahrazuje podmínku určitého věku, je-li stanovena pro výkon určité výdělečné činnosti jiným právním předpisem.
(3) Souhlas může zákonný zástupce odvolat jen s přivolením soudu.

Zaměstnávání nezletilých

§ 34

Závislá práce nezletilých mladších než patnáct let nebo nezletilých, kteří neukončili povinnou školní docházku, je zakázána. Tito nezletilí mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost za podmínek stanovených jiným právním předpisem.

§ 35

(1) Nezletilý, který dovršil patnáct let a ukončil povinnou školní docházku, se může zavázat k výkonu závislé práce podle jiného právního předpisu.
(2) Zákonný zástupce nezletilého, který nedosáhl věku šestnáct let, může rozvázat jeho pracovní poměr nebo smlouvu o výkonu práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek, pokud to je nutné v zájmu vzdělávání, vývoje nebo zdraví nezletilého, způsobem stanoveným jiným právním předpisem.

Přiznání svéprávnosti nezletilému (kromě svatby) – nové

§ 37

(1) Navrhne-li nezletilý, který není plně svéprávný, aby mu soud přiznal svéprávnost, soud návrhu vyhoví, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.

(2) Za podmínek stanovených v odstavci 1 soud přizná nezletilému svéprávnost i na návrh jeho zákonného zástupce, pokud nezletilý s návrhem souhlasí.

DZ: Navrhuje se proto upravit i v našem občanském právu institut přiznání svéprávnosti (emancipace) nezletilému, přičemž inspirací jsou zejména moderní ruská a québecká úprava. Podle návrhu má být nezletilý soudně prohlášen za svéprávného, navrhne-li to on sám, anebo zákonný zástupce s jeho souhlasem. Jsou-li splněny podmínky dosažení věku šestnáct let, souhlasu zákonných zástupců a osvědčení, že nezletilý je s to sám se živit a obstarat si své záležitosti, předpokládá se, že nebude důvod pro delší soudní řízení, neboť soud má mít povinnost za těchto okolností návrhu vyhovět. Vyskytnou-li se zvláštní případy, bude věcí soudu, aby zvážil, nakolik návrh odpovídá zájmům nezletilého a jsou-li pro jeho emancipaci vážné důvody.

Rodinné právo přináší ochranu ekonomicky slabších členů rodiny, což se promítá do užívacího práva k domu, resp. k bytu, po rozvodu manželství. Manželé budou mít možnosti, jak si uspořádat vzájemné majetkové vztahy (dle zákona, smlouvou snoubenců, smlouvou manželů, rozhodnutím soudu).

MANŽELSTVÍ

§ 655

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

DZ: Ustanovení § 655 vymezuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem; zároveň se uvádí, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Toto ustanovení nepředstavuje definici manželství, jeho smyslem - nicméně - je výslovně stanovit to, co je pro vlastní podstatu manželství typické, resp. charakteristické, to bez čeho by manželství nebylo manželstvím (proto např. svazek dvou osob stejného pohlaví manželstvím být nemá). Manželství je svazkem (neboli společenstvím) dvou osob různého pohlaví, a to svazkem jednak trvalým (totiž proponovaným jako trvalý), jednak vzniklý způsobem, který závazně stanoví zákon. Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné. Ostatně, nejen že 70 % manželských svazků (i u nás) přetrvá, ale za první důvod zániku manželství se stále považuje smrt manžela. Hlavní účel manželství je vymezen jako založení rodiny a řádná výchova dětí. Děje se tak přesto, že je nepochybné, že existují i manželství, jejichž účelem je něco docela jiného. Účelem manželství může být vytvoření pevného základu pro plození a výchovu dětí, ale ke vzniku manželství mohou vést i důvody psychologické, zdravotní, důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých zájmů ekonomických. Důvody, smysl, či účel trvání jednotlivého manželství se navíc během času zcela nepochybně proměňuje. Bude proto na soudu, před který se ta či ona otázka týkající se manželství dostane, aby sám uvážil, bude-li toho zapotřebí, jaký je konkrétní důvod, smysl, účel tohoto manželství, a podle toho pak jednotlivou spornou otázku posoudil. Nicméně se nelze domnívat, že to může být

právě zákon, co zlomí současný narůstající trend odmítání manželství. Ani zákon nemůže mít a nemá sílu nařizovat v době vzrůstajícího počtu neplodných mužů a žen plození a výchovu dětí jako naplňování účelu manželství.

Vznik manželství

§ 656

(1) Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství.

(2) Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků.

Pozn.: Řada kritiků poukazuje na skutečnost, že dnešním mladým lidem slavnostní obřad nevyhovuje a že podmínka slavnostního obřadu měla být vypuštěna. Postačilo by souhlasné prohlášení manželů.

§ 657

(1) Projevili-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně **před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad** v přítomnosti matrikáře, **jedná se o občanský sňatek.**

(2) Projevili-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně **před orgánem církve** nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu (dále jen „oprávněná církev“), **jedná se o církevní sňatek.**

§ 667

(1) Je-li život snoubence přímo ohrožen, může sňatečný obřad provést každý orgán podle § 658, popřípadě jiný úřad stanovený jiným právním předpisem, a to na kterémkoli místě; to platí obdobně i pro církevní sňatek. Mimo území České republiky může sňatečný obřad provést také velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky rovněž velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

(2) V případech uvedených v odstavci 1 není třeba předložit doklady jinak potřebné; přítomnosti matrikáře není zapotřebí.

DZ: Je obvyklé uvažovat, a tedy také upravit situace, kdy je život člověka přímo ohrožen, a přeje si – spolu se svým partnerem – aby s ním byl ještě před svou případnou smrtí oddán.

§ 674

Manželství nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství, ani osoba, která již dříve vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí, a toto manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí trvá.

§ 675

Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci; totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.

§ 676

Manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručenecem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem.

§ 687

(1) Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva.

(2) Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.

§ 688

Manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, jakož i o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.

§ 689

Manžel je povinen při volbě svých pracovních, studijních a podobných činností brát zřetel na zájem rodiny, druhého manžela a nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti a které žije spolu s manžely v rodinné domácnosti, a popřípadě dalších členů rodiny.

DZ: Ustanovení § 687 až 689 upravují osobní povinnosti a práva manželů. O nich vesměs platí, že ve své obecnosti, resp. abstraktnosti nejsou přímo vynutitelné. Případné neplnění povinností (i těch, které odpovídají výslovně uvedeným právům) může mít jistě zejména faktické důsledky, které pak ale mohou nalézt i své právní odrazy, např. mohou – jako skutečnost, která má zásadní vliv na existenci rozvodového důvodu – představovat relevantní zdůvodnění návrhu na zrušení manželství rozvodem, a posléze se mohou projevit i při rozhodování např. o výživném nebo o bydlení rozvedeného manžela. Je na místě připomenout, že zásada rovnosti mezi manžely má u nás dlouhé trvání (Ústava 9.května) a stala se tradiční; naproti tomu původní znění Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod tuto zásadu neobsahovalo, rovnost a záruky rovnosti mezi manžely se objevily v Paktu o občanských a politických právech z r. 1976 (104/1976 Sb., čl. 23 odst. 4), a pak i v čl. 5 Protokolu č. 7 (k Evropské úmluvě) z r. 1984 („Při uzavření manželství, za jeho trvání a při jeho skončení mají manželé rovná práva a povinnosti civilní povahy, jak mezi sebou, tak ve vztahu ke svým dětem.“). Děťmi (ne plně svéprávnými), které spolu s manžely žijí v rodinné domácnosti, se rozumějí jak děti manželů nebo jednoho z nich, tak i děti, které byly svěřeny do péče manželů nebo jednoho z nich.

§ 690

Uspokojování potřeb rodiny

Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy.

DZ: Potřebami rodiny, resp. záležitostmi rodiny, se rozumí netoliko její výživa, ale všechno, co rodina a členové rodiny ke svému životu, hmotnému i kulturnímu potřebují, tedy také potřeby rodinné domácnosti (bydliště), resp. záležitosti domácnosti se týkající. Smyslem plnění této povinnosti je, aby rodina prospívala, aby prospívali i její jednotliví členové. Zásadní srovnatelnost tedy nemá být - pokud možno - rovností v nedostatku, ale má tomu být - pokud možno - právě naopak. Rodina ani domácnost nejsou subjekty práva, jsou to však výrazy v právním řádu užívané, zdomácnělé, a v celku jednoznačně definovatelné. Pokud s těmito výrazy pracují ustanovení návrhu občanského zákoníku v jiných částech, mohou mít

§ 691

(1) Nemají-li manželé rodinnou domácnost, nese každý z nich náklady své domácnosti; to je nezbavuje povinnosti navzájem si pomáhat a podporovat se.

(2) Žije-li s jedním z manželů společně dítě manželů, vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, popřípadě nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a které je svěřeno do péče manželů nebo jednoho z nich, a druhý manžel opustí rodinnou domácnost, aniž k tomu má důvod zvláštního zřetele hodný, a odmítá se vrátit, je tento manžel povinen přispívat i na náklady rodinné domácnosti. Důvod opuštění rodinné domácnosti, popřípadě důvod odmítání návratu, posoudí soud podle zásad slušnosti a dobrých mravů.

DZ: V rozporu se zásadami slušnosti a dobrých mravů bude např. takové chování manžela, ve kterém je možné spatřovat porušení manželských povinností, kdy manžel odešel v úmyslu ukončit manželství rozvodem, kdy sám zapříčinil, že manželství je stíženo vadou apod. Také v situaci uvedené v odstavci 2 mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost (tj. vedle jednostranné povinnosti přispívat na domácnost; kritéria přiznání práva jsou jiná: výživné lze přiznat jen ode dne zahájení řízení, příspěvek na domácnost lze přiznat i zpětně i do budoucna, právě jako plnění v dávkách.). Pro rozhodnutí o tom, zda bude přiznáno výživné, popřípadě pro rozhodnutí o jeho rozsahu, platí obecná pravidla.

§ 692

Rozhodování o záležitostech rodiny

(1) O záležitostech rodiny, včetně volby umístění rodinné domácnosti, popřípadě domácnosti jednoho z manželů a dalších členů rodiny, především dětí, které nenabýly plné svéprávnosti, a o způsobu života rodiny, se mají manželé dohodnout.

(2) Nedohodnou-li se manželé o podstatné záležitosti rodiny, může soud na návrh jednoho z nich nahradit svým rozhodnutím souhlas druhého manžela, odmítá-li svůj souhlas v takové záležitosti rodinného života bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem rodiny, anebo není-li schopen vůli projevit. Soud však vede manžele především k dohodě.

DZ: Novinkou je zde předně výslovná úprava dohody o místě bydlení a způsobu života. Ač je nejspíš možné takovou povinnost dovodit i za dosavadního právního stavu, resp. zákonné díkce, zdá se, že změna životního stylu v ČR by měla být v občanském zákoníku adekvátně zohledněna. Druhou novotou je pak možnost – dnes dovoditelná jen obtížně – dovolat se pomoci soudu ve zvláštních situacích manželské neshody, popř. – a to zejména – tam, kde právní jednání manžela je tak či onak znemožněno. Neschopnost (nemožnost) souhlas projevit zahrnuje různé případy, počínaje zdravotním stavem, a konče nepřítomností způsobenou prodléváním v obtížně dosažitelných končinách světa (přičemž se nejedná o člověka nezvěstného). Zásadně se nahrazení souhlasu týká vždy jen jediné jednotlivé záležitosti, slušelo by ale uvážit, zda by v odůvodněném případě nebylo možné nahradit takto souhlas manžela pro určitou minimální budoucí dobu. Soud má v takovém případě vést manžele k dohodě, popřípadě i pomocí prostředníka (odborného poradenského zařízení). Zvažování, zda neshoda mezi manžely vlastně nenaplnňuje znaky hlubokého, trvalého a nenapravitelného rozvratu, ale v tomto případě soudu nepřísluší.

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

§ 698

(1) Obvyklé vybavení rodinné domácnosti tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů; přitom není rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich.

(2) K nakládání s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, potřebuje manžel souhlas druhého manžela; to neplatí, jedná-li se o věc zanedbatelné hodnoty.

(3) Manžel se může dovolat neplatnosti právního jednání, jímž druhý manžel s věcí, která je

součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, naložil bez jeho souhlasu.

DZ: Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je novým pojmem s novým obsahem. Navržené ustanovení představuje pojetí, které je standardním řešením v cizích právních řádech. Důraz je totiž položen na funkci jednotlivých movitých věcí, zatímco právní titul jejich mětí ustupuje do pozadí. Nemusí jít jen o vlastnictví, resp. vlastnění, protože nelze vyloučit ani jiné věcněprávní tituly. Tomu odpovídá i zvláštní úprava dispozičního práva manželů, resp. každého z nich, pokud jde o jednotlivé součásti onoho souboru. Výjimky jsou samozřejmě možné, jsou-li dány veřejným zájmem (totiž manžel je kupř. povinen naložit s věcí podle zákona, rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci apod., nebo je-li manžel povinen s věcí naložit na základě předchozího právního jednání, s nímž jeho manžel souhlasil), anebo jde-li o věc bagatelní (rozumí se hodnota nejen finanční, ale i podle významu). Institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti je sice teoreticky vlastní každému manželství, může však fakticky sestávat jen z jedné jediné věci, a může také zůstat nenaplněn. Je třeba poznamenat, že tato koncepce je – v zásadě – známa i současné právní úpravě: neobsahuje-li tento soubor nic, jde-li o prázdnou množinu, neznamená to, že obvyklé vybavení přece institucionálně neexistuje. Ochrana třetích osob (jednání v dobré víře, jemuž je jinde poskytována ochrana) zde ustupuje do pozadí. Je nutné v tomto minimu chránit existenci rodinného majetku.

S tímto § 698 souvisí § 747

(1) Má-li alespoň jeden z manželů právo nakládat domem nebo bytem, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny, a tohoto domu nebo bytu je k bydlení manželů nebo rodiny nezbytně třeba, musí se zdržet všeho a předejít všemu, co může bydlení znemožnit nebo ohrozit. Manžel zejména nesmí bez souhlasu druhého manžela takový dům nebo byt zcizit nebo k domu, jeho části nebo k celému bytu zřídit právo, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny, ledaže zajistí manželovi nebo rodině po všech stránkách obdobné bydlení s bydlením dosavadním.

(2) Jedná-li manžel bez souhlasu druhého manžela v rozporu s odstavcem 1, může se tento manžel dovolat neplatnosti takového právního jednání.

DZ: Jedná se o standardní ochranná ustanovení, která ve své výslovné zákonné podobě dosud scházela. Záměrně zde není řečeno nic o ochraně dobré víry třetí osoby: je zde na místě chránit rodinu, resp. její jednotlivé členy, a to popřípadě i před jejich vlastním jednáním. Případná ochrana třetí osoby bude spočívat pouze ve standardních prostředcích.

§ 699

(1) Opustí-li manžel rodinnou domácnost v úmyslu učinit tak trvale a odmítá se vrátit, může žádat, aby mu manžel vydal to, co patří k obvyklému vybavení rodinné domácnosti a náleží výhradně jemu. Co náleží manželům společně, si manželé rozdělí rovným dílem, ledaže to povaha věci vylučuje; v takovém případě se použijí obecná ustanovení tohoto zákona o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.

(2) Potřebuje-li manžel to, co patří k obvyklému vybavení rodinné domácnosti, zejména také pro společné nezletilé dítě manželů, které nenabylo plné svéprávnosti a vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, nebo pro nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, bylo svěřeno do společné péče manželů žijící v rodinné domácnosti a v rodinné domácnosti zůstalo, odstavec 1 se nepoužije.

DZ: Zvláštní majetkový soubor obvyklého vybavení rodinné domácnosti vyžaduje zakotvení i některých dalších speciálních pravidel, pokud jde o nakládání s jeho součástmi, a to i za výjimečné situace souvisící se separací manželů. Přitom je třeba myslet nejen na manžela, který hodlá být v rozchodu právně iniciativní, ale i na manžela, který – byť jistě nepůjde o běžný jev – podal návrh na prohlášení manželství za neplatné. Použití analogie je ve statusových věcech vyloučeno, a nadto jde o hmotněprávní podmínku zvláštních právních následků. Rozumí se, že ustanovení odstavce druhého nelze použít (zatímco ustanovení odstavce prvního se naopak použije), kdyby výsledné řešení mělo být v rozporu s dobrými mravy.

Rodinný závod

§ 700 an.

(1) Za rodinný se považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu.

(2) Ustanovení o právech a povinnostech členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu se nepoužijí v případech, kdy jsou tyto práva a povinnosti upraveny společenskou smlouvou včetně zakladatelského právního jednání o založení obchodní společnosti nebo družstva, smlouvou o tiché společnosti nebo smlouvou a ustanoveními jiného zákona o pracovním poměru, popřípadě jinou obdobnou smlouvou. Jsou-li členy rodiny zúčastněnými na provozu rodinného závodu manželé, použijí se před ustanoveními o rodinném závodu přednostně ustanovení tohoto zákona o manželském majetkovém právu.

Příklad: Rodina vlastní vinici. Na pěstování vinné révy, její sklizni, zpracování a prodeji se podílí všichni členové rodiny. Vinohrad patří výhradně dědečkovi. V zásadních otázkách rodinného závodu ale rozhodují všichni členové, a to bez přihlídnutí k míře vlastnictví nebo spoluvlastnictví. Pokud by se dědeček rozhodl vinohrad prodat, musí o tom rozhodnout všichni zúčastnění.

K § 700-707:

Navrhovaná úprava sleduje po vzoru úpravy v italském Codice civile (čl. 230 bis) zařadit do občanského zákoníku zvláštní ustanovení o rodinném závodu. Italský občanský zákoník byl v tomto směru novelizován při reformě rodinného práva v roce 1975 a doplněn o úpravu, ze které návrh čerpá jako z inspirativního vzoru právě s ohledem na jeho ucelenou koncepci. Některé jiné zahraniční úpravy (např. nový francouzský Code de commerce z r. 2001 se problematikou rodinných podniků zabývá v čl. 121-4 až 121-7, ale řeší jen některé dílčí aspekty, zejména právní postavení toho z manželů, který působí jako spolupracující osoby). Navrhuje se tedy zařadit skupinu zvláštních ustanovení, která řeší nejen právní poměry rodinného závodu, jehož provozování slouží k obživě rodiny a na jehož provozování se členové rodiny fakticky podílejí, ale především otázky práv a povinností zúčastněných členů rodiny pro případ, že není ujednáno něco jiného.

Navržená úprava usiluje vyplnit prostor, kdy členové rodiny pro rodinný závod fakticky pracují, aniž se jejich práva a povinnosti spravují zvláště uzavřenou smlouvou. Proto se výslovně vytýká, že se tato ustanovení nepoužijí, pokud je rodinný závod provozován na základě společenské smlouvy (ať již se založením obchodní společnosti nebo družstva nebo bez takového založení), smlouvy o tiché společnosti nebo na základě smlouvy zakládající mezi stranami pracovní poměr. Tyto právní prostředky mohou být přirozeně kombinovány: i v případě, že bude závod provozován obchodní společností, jejímiž společníky budou manželé se závazkem k osobnímu výkonu práce, že jejich dcera a syn budou pro tuto obchodní společnost pracovat na základě pracovní smlouvy a děd bude tichým společníkem takové obchodní společnosti, budou se práva a povinnosti každého z nich řídit příslušnou smlouvou. To má platit i v případě uzavření obdobných smluv (příkazní, zprostředkovatelské, komisionářské apod.).

Navržená úprava se nepoužije ani v případě, kdy rodinný závod provozuje právnická osoba, na které mají podíly někteří členové rodiny společně s třetími osobami.

Podílejí-li se na provozu rodinného závodu manželé, mohou vzhledem k obecné úpravě manželského majetkového práva nastat různé situace podle toho, zda je rodinný závod ve společném jmění manželů, nebo náleží-li do výlučného jmění jednoho z manželů, jakož i podle toho, zda si manželé ujednali majetkový režim odlišný od zákonného režimu, popřípadě zda takový režim založil svým rozhodnutím soud. Vzhledem k tomu se navrhuje stanovit, že se úprava manželského majetkového práva použije přednostně před ustanoveními o rodinném závodu. Tím se vylučuje konflikt obou úprav.

Praktičnost navržené úpravy vyplývá zejména z toho, že podle současné právní úpravy se práva a povinnosti zúčastněných osob v obdobných případech, nejsou-li řešena smluvně nebo konkrétní právní úpravou, řídí ustanoveními o bezdůvodném obohacení, což s ohledem na konkrétní okolnosti případu, podmíněné zejména dlouhodobostí faktických poměrů tohoto druhu, otázky skutkového dokazování a zejména na promlčení, nepřináší odpovídající úpravu práv a povinností ani dostatečnou ochranu dotčených osob. Obtíže, které z mlčení zákona plynou, jsou dostatečně patrné z judikatury týkající se případů, kdy se členové rodiny nebo blízcí příbuzní vlastní prací společně podílejí na vytváření trvalých hodnot (např. R 16/83, R 29/89, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1174/2001 ze dne 5. 11. 2002).

O rodinný závod se jedná, jde-li o soubor obchodního jmění sloužící podnikatelským účelům (tedy splňuje-li obecné podmínky existence obchodního závodu) a na jehož provozu se podílejí trvalou prací členové širší rodiny bez toho, že tak činí jako společníci společnosti nebo na základě pracovní smlouvy. Rodinný závod není tedy charakterizován předmětem

podnikání, ale osobami, které se trvale podílejí na jeho provozování. Kromě fixace pojmu rodinného závodu obsahuje navržené ustavení významné právní pravidlo, podle něhož je na roveň členu rodiny, který pro rodinný závod trvale pracuje, postaven i ten člen rodiny, který trvale pracuje pro rodinu, tedy se zejména stará o rodinnou domácnost. Jde o důsledné naplnění zásady, že osobní péče o rodinu a její členy má stejný význam jako poskytování majetkových plnění.

Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

§ 751

(1) Stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet.

(2) Stejně jako v odstavci 1 lze postupovat v případě, že se jedná o manžele rozvedené, jakož i v případě, kdy manželé nebo rozvedení manželé bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti.

§ 752

Omezení, popřípadě vyloučení práva manžela v domě nebo bytě bydlet, určí soud nejdéle na dobu šesti měsíců. Soud na návrh rozhodne znovu, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody.

§ 753

Právo domáhat se ochrany proti domácímu násilí má také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti.

Zejména v posledním desetiletí se tzv. domácí násilí stalo fenoménem, o němž více než o jiných jevech (snad s výjimkou terorismu) je třeba uvažovat ve všech možných polohách a směrech. Tak je vedle roviny psychologické a psychosociální nutné i v jednotlivých právních oborech připravit – bez zbytečného otálení – předpisy, které by (podle své povahy) osoby, které jsou domácím násilím dotčeny, ochránily. Současně existující předpisy zajišťují okamžitou ochranu dotčených osob. Nicméně považuje se za vhodné přijmout i ustanovení v rovině soukromoprávní, a to dlouhodobějšího charakteru. (Nakonec dobrým příkladem pro nás může být právní úprava německá, rakouská, italská, slovenská a jiné.)

Rozvod manželství

§ 755

(1) Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.

(2) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu

a) se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo

b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve

prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.

(3) Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.

DZ: Základním a jediným rozvodovým důvodem má být i nadále rozvrat manželství, a to rozvrat tzv. kvalifikovaný – hluboký, trvalý a nenapravitelný – to jest takový, o němž nelze předpokládat, že odezní. Soud zjišťuje příčiny rozvratu, jak se stanoví dále (§ 756), na tomto místě má být vymezen rozvodový důvod.

Klauzule proti tvrdosti chrání především nezletilé dítěte, které není plně svéprávné, z manželství o jeho rozvod se jedná, resp. má se jednat, kterémužto dítěti by pro zvláštní okolnosti vyskytující se na jeho straně byla způsobena újma v rozporu s jeho zájmem. Dále pak je chráněn ten z manželů, který, aniž měl převažující podíl na rozvratu manželství, je v takové osobní situaci, v níž by mu případný rozvod jeho manželství nepochybně přivodil zvlášť závažnou újmu. Ochrana manžela nicméně není časově neomezená – trvá právě tak dlouho, jak je adekvátní, a to při porovnání újmy, která by mohla být způsobena rozvodem manželství jemu, a újmy, která je zachováváním manželství působena druhému členu manželského páru.

Ustanovení, které ponechává posouzení doby přiměřenosti na soudu, zásadně odpovídá standardu evropského zákonodárství, zatímco Komise pro evropské právo rodinné žádá pouze jednorozhodčí lhůtu. Není pochyby o tom, že bude žádoucí, aby se vyšší soudní instance k této otázce co nejdříve vyslovily.

§ 756

Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.

DZ: Rozlišuje se rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (lze také říct: „rozvod bez domněnky rozvratu“) a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tj. rozvod, kdy soud má zákonný důvod rozvratu za prokázaný - „rozvod s domněnkou rozvratu“).

V prvním případě musí žalobce tvrdit a dokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu manželských vztahů. Je pak na soudu, aby se rozvratem a jeho příčinami zabýval v odůvodnění vyhovujícího rozhodnutí o návrhu na rozvod, aby mohlo být těchto rozhodných skutečností využito pro rozhodování jiná, jak osobní, tak majetková (vypořádání společného jmění, rozhodování o bydlení nebo o výživném).

§ 757

(1) Připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé a pokud

a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,

b) manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,

c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu.

(2) Dohody uvedené v odstavci 1 písm. c) vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny.

§ 758

Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.

DZ: Nová úprava má vyjádřit i to, co se rozumí odděleným žitím manželů. Dosud takové ustanovení scházelo. Mělo by napomoci lépe řešit otázku povinností a práv manželů v „přechodném období“.

Výživné rozvedeného manžela

§ 760

(1) **Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů.**

(2) **Při rozhodování o výživném nebo o jeho výši vezme soud zřetel, jak dlouho rozvedené manželství trvalo a jak dlouho je rozvedeno, jakož i zda**

a) **si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka,**

b) **si rozvedený manžel mohl výživu zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem,**

c) **se rozvedený manžel podílel za trvání manželství na péči o rodinnou domácnost,**

d) **se rozvedený manžel nedopustil vůči bývalému manželu nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu, nebo**

e) **je dán jiný obdobně závažný důvod.**

(3) **Pro vyživovací povinnost rozvedených manželů platí obdobně obecná ustanovení o výživném.**

§ 763

Právo rozvedeného manžela na výživné zanikne, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, nebo vstoupí-li do registrovaného partnerství.

§ 768

(1) **Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, nebo společné právo, a nedohodnou-li se, kdo bude v domě nebo bytě dále bydlet, zruší soud na návrh jednoho z nich podle okolností případu dosavadní právo toho z rozvedených manželů, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil, a popřípadě zároveň rozhodne o způsobu náhrady za ztrátu práva; přitom přihlédne zejména k tomu, kterému z rozvedených manželů byla svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabylo pln svéprávnosti a o které manželé pečovali, jakož i ke stanovisku pronajímatele, půjčitele nebo jiné osoby v obdobném postavení.**

(2) **Rozvedený manžel, který má dům nebo byt opustit, má právo tam bydlet, dokud mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení, ledaže mu v řízení podle odstavce 1 náhrada nebyla přiznána. v tomto případě má právo v domě nebo bytě bydlet nejdéle jeden rok. Byla-li mu však svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali za trvání manželství, nebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije, může soud na návrh tohoto manžela založit v jeho prospěch právo bydlení; ustanovení § 767 odst. 2 platí obdobně.**

K § 768 až 770:

Tato ustanovení řeší otázky bydlení v souvislosti se zánikem manželství smrtí manžela a rozvodem řádově shodně, tj. odlišující kritérium představují zásadně jen tituly bydlení, jednak věcně právní

(rovné a nerovné), jednak obligačně právní. Nosným zřetelem obou ustanovení je ochrana slabšího partnera a dítěte svěřeného do jeho péče. Doba, v níž je ochrana poskytována, nemusí být dána toliko časem, ale obdobně jako dosud např. vázána na podmínku zajištění (obstarání) bydlení, popřípadě náhrady za ně, zejména v penězích. Nic rovněž nebrání, aby soud v rámci náhrady určil třeba také povinnost přispívat na cenu nového bydlení manželovi, který opustil.

§ 774

Švagrovství

Vznikem manželství vznikne švagrovství mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela; v jaké linii a v jakém stupni je někdo příbuzný s jedním manželem, v takové linii a v takovém stupni je sešvagřen s druhým manželem. Zanikne-li manželství smrtí jednoho z manželů švagrovství tím nezaniká.

DZ: Švagrovství je poměr obdobný příbuzenství; ne vždy se chápe jednoznačně. Účelem navrženého ustanovení je fixovat švagrovství jako právní pojem.

Švagrovství upravovalo na našem území soukromé právo až do roku 1964; všeobecný zákoník občanský z r. 1811 zejména v § 40 jako „poměr (...), který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela“ s tím, že podle § 41 platilo „v jakém stupni je někdo příbuzný s manželem jedním, v téže řadě a v tom stupni je sešvagřen s manželem druhým.“ Obdobná pravidla upravily i právní předpisy přijaté bezprostředně po r. 1948, tj. zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. v § 18 a občanský zákoník z r. 1950 v § 17; obdobně jako předchozí úprava se zdůvodněním, že „výraz „švagrovství“ nemívá v denním životě vždy stejný obsah.“ Platný občanský zákoník z r. 1964 pojem švagrovství již nefixuje s odůvodněním, že zákon se švagrovstvím nespojuje právní následky vyjma případ, že za splnění podmínek § 116 mohou být sešvagřené osoby osobami blízkými.

Je pravda, že již od počátku 19. století význam švagrovství v soukromém právu klesal.

Nicméně ustanovení o švagrovství náleží k časté výbavě občanských zákoníků kontinentálního typu. Poukázat lze např. nejen na rakouský nebo německý (§ 1590) a švýcarský (čl. 21) zákoník jako tradiční střeoevropské civilní kodexy, ale i na občanské zákoníky Itálie (čl. 78), Portugalska (čl. 1584 a 1585) nebo Nizozemí (čl. 1:3) a další.

Navržené ustanovení přejímá v podstatných rysech vzor zdejší tradiční úpravy, neboť ta ob stojí i ve srovnání s úpravami novějšími. Zejména jde o to, že vznik švagrovství je vázán na vznik manželství; švagrovství není spojeno s jinými formálními nebo faktickými svazky.

Rovněž se přejímá zásada sledovaná tradičními i novějšími úpravami, že vznikem manželství vzniká i švagrovství jako poměr mezi jednoho z manželů k příbuzným druhého manžela, že však příbuzní jednoho z manželů právně sešvagřeni s příbuznými druhého z manželů nejsou. Zároveň se v ustanovení o osobách blízkých navrhuje stanovit vyvratitelnou právní domněnkou, že i osoby sešvagřené jsou osobami blízkými.

Pokud jde o zánik švagrovství, různé národní úpravy (např. německý občanský zákoník v § 1590 odst. 2) vycházejí z toho, že švagrovství nezaniká zánikem manželství, jehož prostřednictvím bylo založeno. Obdobně i zdejší právní úprava z r. 1949 (v § 18 zák. o právu rodinném č. 265/1949 Sb.) - všeobecný zákoník občanský v tom směru nestanoví ničeho - stanovovala, že švagrovství trvá i po zániku manželství, což bylo odůvodněno mravními důvody; tyto důvody se opíraly zejména o tehdy stanovenou překážku uzavření manželství mezi osobami v přímém pokolení sešvagřenými (§ 9 zák. č. 265/1949 Sb.). Tato překážka dnes neplatí (§ 12 platného zákona o rodině) a její obnovení se nezamýšlí. Z toho důvodu, jakož i proto, že rozvodem manželství se z rozvedených manželů stávají cizí lidé, se navrhuje právní pravidlo, že zánikem manželství švagrovství nezaniká v případě, že manželství zaniklo smrtí jednoho z manželů.

Určování rodičovství

§ 775

Mateřství

Matkou dítěte je žena, která je porodila.

Otcovství

§ 776

(1) Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.

(2) Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

§ 777

(1) Narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, a manžel, popřípadě bývalý manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte, má se za to, že otcem je tento muž, připojí-li se matka k oběma prohlášením.

(2) Prohlášení manžela matky dítěte, popřípadě jejího bývalého manžela, muže, který tvrdí, že je otcem dítěte, a matky dítěte se činí v řízení před soudem, zahájeném na návrh některého z nich; návrh lze podat nejpozději do uplynutí jednoho roku od narození dítěte.

(3) K určení otcovství k dítěti podle odstavců 1 a 2 nemůže dojít dříve, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství.

(4) Jde-li o řízení o neplatnost manželství, použijí se odstavce 1 až 3 obdobně.

§ 778

Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.

Popírání otcovství

§ 785

(1) Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte. Otcovství popírá vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu, a nežije-li jeden z nich, vůči druhému; není-li naživu žádný z nich, manžel toto právo nemá.

(2) Byla-li svéprávnost manžela před uplynutím popěrné šestileté lhůty omezena tak, že sám otcovství popřít nemůže, může je popřít jeho opatrovník, kterého pro tento účel jmenuje soud, a to ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem.

DZ: Nově stanovená délka popěrné lhůty manžela matky je v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (Rasmussen proti Dánsku) a vychází i z nastavení a délky popěrných lhůt v některých zahraničních právních úpravách (Slovensko - 3 roky, Francie - 5 a 10 let). Ústavní soud České republiky (Pl. ÚS 15/09) rovněž konstatoval, že nastavení

§ 786

(1) Narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, lze otcovství popřít s výjimkou uvedenou v ustanovení § 777, jen je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte.

(2) Narodí-li se dítě před stošedesátým dnem od uzavření manželství, postačí k tomu, aby se nemělo za to, že otcem dítěte je manžel matky, popře-li své otcovství. To neplatí, souložil-li manžel matky s matkou dítěte v době, od níž do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, nebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná.

§ 857

(1) Dítě je povinno dbát svých rodičů.

(2) Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměřovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.

§ 858

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

§ 859

Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

Osobní jméno a příjmení dítěte

§ 860

(1) Dítě má příjmení určené při uzavření manželství svých rodičů pro společné děti manželů.

(2) Nemá-li dítě příjmení podle odstavce 1, zvolí rodiče pro dítě příjmení jednoho z nich; jinak jeho příjmení určí soud. Totéž platí o osobním jménu dítěte.

§ 861

Je-li znám jen jeden z rodičů, má dítě jeho příjmení. Tento rodič také určí osobní jméno dítěte; jinak je určí soud.

§ 862

(1) Jde-li o dítě, jehož rodiče nejsou manžely, zvolí rodiče pro dítě příjmení jednoho z nich; jinak jeho příjmení určí soud.

(2) Uzavře-li manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou matka dítěte a její manžel shodně prohlásit před matričním úřadem, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě.

§ 863

(1) Ke změně příjmení dítěte podle § 862 je třeba vyjádření dítěte za stejných podmínek jako v jiných záležitostech týkajících se dítěte; je-li dítě starší patnácti let, je třeba, aby se změnou svého příjmení souhlasilo.

(2) Ustanovení § 862 nelze použít, dosáhlo-li dítě zletilosti.

§ 864

Není-li žádný z rodičů znám, určí soud i bez návrhu osobní jméno a příjmení dítěte.

Rodičovská odpovědnost

§ 865

(1) Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.

(2) Rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho rodičovské odpovědnosti.

Poznámka :

§ 866

Pro rozhodnutí soudu, které se týká rozsahu rodičovské odpovědnosti nebo způsobu či rozsahu, v jakém ji rodiče mají vykonávat, jsou určující zájmy dítěte.

§ 867

(1) Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.

(2) Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte; o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.

§ 868

(1) Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven; to neplatí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.

(2) Výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, jehož svéprávnost byla v této oblasti omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem.

§ 869

(1) Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost a lze-li se domnívat, že je toho v souladu se zájmy dítěte třeba, může soud rozhodnout, že se výkon rodičovské odpovědnosti tohoto rodiče pozastavuje.

(2) Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti nemá vliv na plnění vyživovací povinnosti k dítěti.

§ 870

Nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou odpovědnost omezí, nebo omezí její výkon, a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení.

§ 871

(1) Zneužívá-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon, anebo svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon závažným způsobem zanedbává, soud jej jeho rodičovské odpovědnosti zbaví.

(2) Spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného jeho dítětem, soud zvláště posoudí, nejsou-li tu důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti.

§ 872

Před rozhodnutím soudu o omezení rodičovské odpovědnosti soud vždy posoudí, zda je vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem. Dojde-li ke zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva rodiči s přihlédnutím k zájmu dítěte.

§ 873

Zbavil-li soud rodiče rodičovské odpovědnosti, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv stanovených v § 856, především práva dát souhlas k osvojení.

§ 874

Zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti ani její omezení nemá vliv na jeho vyživovací povinnost k dítěti.

Zvláštní ustanovení o výkonu rodičovské odpovědnosti

§ 875

(1) Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte.

(2) Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.

DZ: Dítě není pouhým objektem, ale vlastním subjektem vztahu rodič – dítě. Z tohoto faktu se odvíjí celá úprava poměru rodiče a dítěte. I pro rodiče, stejně jako pro všechny jiné popřípadě zúčastněné subjekty, je rozhodným hlediskem, rozhodným momentem, kterým se řídí vše ve vztahu k dítěti, zájem dítěte. Stejně jako ostatní popřípadě zúčastněné subjekty jsou i rodiče povinni poskytnout dítěti dostatečnou informaci, aby jeho názor na záležitost, která se týká jeho samého, byl názorem informovaným. Očekává se, že dítě pak svůj názor, postoj, stanovisko rodičům sdělí. Pokud se tak stane, jsou rodiče povinni věnovat tomu, co dítě sdělilo, náležitou pozornost a brát na to při svém konečném rozhodování náležitý zřetel. Rovněž samozřejmě v případě vztahu rodič – dítě je nutno počítat s výjimkami, zejména takovými, které jsou zapříčiněny věkem, popřípadě obecnou schopností dítěte informaci přijmout a vlastní názor vyslovit.

§ 876

(1) Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě.

(2) Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám; je ale povinen neprodleně sdělit druhému rodiči, jaký je stav věci.

(3) Jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.

Péče o dítě a jeho ochrana

§ 880

(1) Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte.

(2) Rozhodují-li rodiče o vzdělání nebo o pracovním uplatnění dítěte, vezmou v úvahu jeho názor, schopnosti a nadání.

§ 881

Péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek, nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě; dohoda rodičů s ní se nemusí dotknout trvání ani rozsahu rodičovské odpovědnosti.

§ 882

(1) Zadržuje-li jiná osoba dítě protiprávně, mají rodiče právo žádat, aby jim dítě předala; to platí i mezi rodiči navzájem. Toto právo má i ten, kdo o dítě oprávněně pečuje.

(2) Osoba, která dítě protiprávně zadržuje, má povinnost jej řádně předat tomu, kdo má dítě po právu v péči.

§ 883

Rodiče a dítě si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.

§ 884

(1) Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

(2) Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte.

DZ: Výchovnými prostředky se nerozumějí ani zdaleka jen negativní prostředky (sankce), a zejména ne jen tresty tělesné. Výchovnými prostředky by se měly rozumět především prostředky aktivující a prevenční.

§ 885

Pečuje-li o dítě jen jeden z rodičů, podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo partner rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. To platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství nebo registrované partnerství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.

§ 886

(1) Žije-li dítě s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod domácnosti. Tato povinnost dítěte zaniká zároveň s poskytováním výživy rodičů dítěti.

(2) Dítě se podílí na péči o chod rodinné domácnosti vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li vlastní příjem, anebo oběma způsoby. Pro určení rozsahu podílu dítěte na péči o chod rodinné domácnosti jsou rozhodné schopnosti a možnosti dítěte i odůvodněné potřeby členů rodiny.

Osobní styk rodiče s dítětem

§ 887

Výkon práva rodičů udržovat osobní styk s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě.

§ 888

Dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

§ 889

Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. Brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči.

§ 890

Rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů.

§ 891

(1) Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se spolu dohodnou, jak se rodič, který dítě v péči nemá, bude s dítětem stýkat. Nedohodnou-li se rodiče, nebo vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, soud styk rodiče s dítětem upraví. V odůvodněných případech může soud určit místo styku rodiče s dítětem.

(2) Je-li to nutné v zájmu dítěte, soud omezí právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakáže.

Zastoupení dítěte

§ 892

(1) Rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé.

(2) Rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich; ustanovení § 876 odst. 3 platí obdobně.

(3) Rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka.

Péče o jmění dítěte

§ 896 - § 905

(1) Rodiče mají povinnost a právo pečovat o jmění dítěte, především je jako řádní hospodáři spravovat. S peněžními prostředky, o kterých lze předpokládat, že nebudou zapotřebí k úhradě výdajů souvisejících s majetkem dítěte, musí bezpečně nakládat.

(2) Při právním jednání, které se týká jednotlivé součásti jmění dítěte, vystupují rodiče jako jeho zástupci; ustanovení § 892 odst. 3 platí obdobně.

(3) Poruší-li rodiče povinnost pečovat o jmění dítěte jako řádní hospodáři, nahradí dítěti škodu z toho vzniklou společně a nerozdílně.

Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství

§ 906

(1) Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte; s tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům.

(2) Soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže je zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte.

§ 907

(1) Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

(2) Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.

(3) Soud při rozhodování o svěření dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.

K § 906 a 907:

Bez ohledu na to, jak probíhá rozvod manželů – rodičů dítěte, vždy je třeba, aby nejprve bylo rozhodnuto – tak, jak je tomu nyní – o tom, jak bude o dítě nadále postaráno, když jeho právní postavení se nemění (viz výše). Soudu se klade výslovně za úkol rozhodovat o výkonu rodičovské odpovědnosti s uvážením zájmu dítěte, a tento zájem preferovat i před dohodou rodičů o výkonu. Soud by měl při svém rozhodování vzít v úvahu i vazby dítěte na jeho nejbližší příbuzné, to jest kromě rodičů, i na sourozence a prarodiče – pokud je to v konkrétním případě vhodné a možné. V rozhodnutí o výkonu rodičovské odpovědnosti se rovněž (tak jako dnes) určuje vyživovací povinnosti k dítěti. Upravují se již standardní způsoby další péče o dítě. Na rozdíl od dosavadního stavu, kdy zákonodárce – zřejmě ve spěchu – vypustil pasáž o nutné dohodě rodičů při svěřením dítěte oběma rodičům a soudy musely – nejednou s obtížemi – tuto nezbytnost prosazovat vlastní autoritou, mluví

se o potřebě dohody výslovně (judikatura v tomto ohledu je ovšem dnes jednoznačná – nicméně v souvislosti s novou právní úpravou mohou pokusy o jiný výklad znovu ožít). Mluví-li se o péči obou rodičů, vždy se tím rozumí buď společná, nebo střídavá péče rodičů. Dítě lze ale svěřit do péče i jiné osobě, pokud je to v zájmu dítěte potřebné (patrně půjde o rozhodnutí výjimečné a zpravidla také dočasné, zejména v situaci, kdy znesváření rodiče vytvářejí hostilní prostředí, které je pro dítě zcela nevhodné. Znovu a podrobně se uvádějí zřetele, k nimž musí soudy při rozhodování o svěřeni dítěte do péče přihlížet. Kromě pohledu do minula mají být nově zohledněny i faktory budoucí, tj. je třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka ne jen po stránce hmotné. I tady totiž jde o zájem dítěte na dalším příznivém vývoji.

Výživné mezi rodiči a dětmi a předky a potomky

§ 915

(1) Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

(2) Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu.

§ 916

Neprokáže-li v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, osoba výživou povinná soudu řádně své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle jiného právního předpisu, platí, že průměrný měsíční příjem této osoby činí **pěťadvacetinásobek částky životního minima** jednotlivce podle jiného právního předpisu.

§ 924

Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud dítě není řádně zastoupeno.

DZ: Jedná se o základní a zároveň výchozí ustanovení pasáže věnované zvláštním situacím, do nichž se dítě může dostat.

Především se shrnují možné případy, situace, v nichž je dítě ohroženo tak, že je třeba, aby se uplatnily záchranné mechanismy. Zdejší ustanovení by mělo být zejména směrnici pro ingerenci orgánů veřejné moci do života dítěte (popř. rodiny): mělo by zřetelně vyjadřovat roli, kterou je v tomto ohledu povolán sehrávat soud - je to soud, kdo je povinen předběžně upravit – tím nebo oním způsobem – poměry dítěte.

Zdejší předpis by měl být zároveň ustanovením, od něhož se odvíjejí ustanovení představující příslušnou výše sociálně-právní ochrany. Ostatně, orgány sociálně-právní ochrany dětí by tu měly standardně vystupovat v roli prvního ochranného a záchranného činitele, který však, jakožto pouhý orgán administrativní, nemůže víc, než činit kroky, kterými sice pomáhá, zachraňuje, ale zároveň zásadně nezasahuje do onoho jedinečného vztahu rodič - dítě, vztahu, který je úzkostlivě na všech právních rovinách chráněn. Na druhé straně je zřetelné, že tento orgán veřejné moci má zcela výhradní postavení, že totiž na jeho podnět soud musí zareagovat bez prodlení.

Potřeba urychleného postupu ve zvláštní situaci potlačuje i potřebu řádného právního zastoupení dítěte. Není tedy rozhodné, zda dítě má nebo nemá svého zástupce, ať by jím už byl rodič nebo poručník, anebo osoba ustavená soudem do funkce opatrovníka. Nicméně lze uvažovat i o tom, že i toto místo skýtá prostor pro aplikaci ustanovení § 929.

Vzhledem k souvislostem se lze domnívat, že zde i v ustanoveních následujících je možné užívat výrazu „dítě“ bez přídomků, neboť skutečnost, že se jedná o dítě nezletilé, které nenabylo plné svéprávnosti, je nepochybná.

§ 925 – téměř shodné

(1) Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně právní ochrany dětí, může soud

- a) napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, osobu, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,
- b) stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte, nebo
- c) uložit dítěti nebo rodičům omezení bránící škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména zákazem určitých činností.

(2) Soud sleduje, zda je dodržováno výchovné opatření, o kterém rozhodl, a hodnotí jeho účinnost zpravidla v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě dalšími osobami.

Vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami

§ 927

Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízkce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.

DZ: Nedostatek výslovné právní úpravy poměrů v tzv. širší rodině je dlouhodobě značnou částí obyvatelstva pocítován jako nepříjemné a nepatřičné reziduum minulých časů, kdy rodinu měly tvořit jen osoby nejbližší, rodiče a děti. Jeví se proto vhodným překlénout tento nedostatek pro případy újmy hrozící dítěti. Charakter případné újmy, která může, či naopak nemůže sehrát rozhodující roli, je zcela na posouzení soudu.

235

Citový vztah by měl být vykládán tím nejšíře možným způsobem. Podmínkou ovšem je, že se nejedná o vztah chvilkový, ale o vztah „nikoli jen přechodný“, čímž se míní dlouhodobost, kterou je však třeba posoudit konkrétně, zejména ve vztahu k určité osobě. Obdobně by měly být posuzovány i poměry dítěte k osobě sice nepříbuzné, ale společensky blízké.

Obě skupiny osob mají právo domáhat se u soudu naplnění svého práva. A ovšem obdobně právo má i dítě.

OSVOJENÍ V NOZ

§ 794 Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.

Z důvodové zprávy: Institut osvojení nemá být napříště považován výlučně za formu náhradní rodinné péče. Doba, po kterou bude dítě v péči budoucího osvojitele, by měla být přiměřená okolnostem: měla by být právě tak dlouhá, aby bylo možné bezpečně zjistit, že uvažovaný osvojitel bude pro dítě tím nejlepším rodičem. Na druhé straně, budoucí osvojitel bude mít dostatek prostoru prokázat, že mu jde o péči o potřebné dítě, že jeho zájem je v prospěchu dítěte, nikoli třeba prvořadě v uspokojení potřeby vlastní (kterou by naopak bylo lze předpokládat v případě osvojení zletilého).

§ 798 Z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk. Důvodová zpráva se k § nevyjadřuje. Text ustanovení vyznívá jako relativizace trestného činu dle § 169 trestního zákoníku – svěřením dítěte do moci jiného.

§ 803 Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let (nyní je v zákoně přiměřený věkový rozdíl, vyšší věkový rozdíl by tedy na překážku být neměl).

§ 804 Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství. Nadále platí, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Náhradní mateřství se realizuje právě v přímé linii – matka x dcera, sestra x sestra, proto zákon umožňuje výjimku.

(Pozn.: Aktuálně máme 20 dětí z náhradních matek. Na Ukrajině se už do RL píše genetická matka. V Řecku taky, ale pod dohledem soudu. V obou zemích je tedy genetická matka matkou i právně).

§ 805 O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele. To platí i v případě, že byl souhlas vzat zpět.

Nově je upraveno udělování souhlasu rodiče k osvojení výhradně u soudu:

§ 810(1) Souhlas dává rodič **osobním prohlášením vůči soudu**. Prohlášení musí splňovat obecné náležitosti právního jednání, je-li však souhlas vázán na splnění podmínky nebo je-li časově omezený, nepřihlíží se k němu.

(2) Dříve než se rodič vyjádří, soud ho řádně poučí o podstatě a důsledcích prohlášení souhlasu a o podstatě osvojení.

Minimální věk 16 let pro udělení souhlasu rodiče k osvojení:

§ 811 (1) Souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte je třeba i tehdy, nenabyl-li plné svéprávnosti. **Rodič, který ještě nedosáhl věku šestnácti let, nemůže dát souhlas k osvojení.**

(2) Dává-li souhlas rodič, který nenabyl plné svéprávnosti, nelze, aby za něho jednal jeho opatrovník; jeho způsobilost dát souhlas posoudí soud podle obecných ustanovení.

Právo k udělení souhlasu k osvojení dítěte jako osobní právo rodiče, které není součástí rodičovské odpovědnosti:

§ 812 Rodič, jehož svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu, může ve věcech osvojení, včetně

udělení souhlasu k osvojení, právně jednat pouze v rozsahu, ve kterém jeho svéprávnost omezena nebyla.

§ 873

Zbavil-li soud rodiče rodičovské odpovědnosti, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv stanovených v § 856, především práva dát souhlas k osvojení.

NOZ stanovuje stejné podmínky pro udělení adresného souhlasu i blanketového souhlasu k osvojení:

§ 814 Není rozhodné, zda byl souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu osvojitele, nebo bez takového určení.

§ 815 Byl-li souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele a bude-li návrh na osvojení vzat zpět, nebo zamítnut, pozbude souhlas účinnosti.

Nově je stanovené omezení pro odvolání souhlasu rodiče k osvojení:

§ 817 (1) Souhlas k osvojení lze odvolat **po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán.**

(2) Souhlas k osvojení lze odvolat i po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán,

a) nebylo-li osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele před osvojením,

b) má-li být osvojované dítě podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči.

(3) Pro odvolání souhlasu platí obdobně ustanovení o tom, jak, vůči komu a s jakými účinky se souhlas k osvojení dává.

Nové je vymezení podmínek, za kterých není třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte:

§ 818 (1) Souhlasu rodiče osvojovaného dítěte není k osvojení třeba, pokud rodič

a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení,

b) není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo

c) se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti.

(2) Jsou-li tyto skutečnosti dány u obou rodičů, vyžaduje se k osvojení souhlas poručníka, popřípadě souhlas opatrovníka, kterého k tomu účelu jmenuje soud; to platí i v případě, že oba rodiče zemřeli nebo že rodičovství k osvojovanému dítěti nebylo určeno. Před udělením nebo odmítnutím souhlasu musí být zjištěny všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení; zejména se zjistí, zda osvojované dítě má blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat, a vyslechne se i ten, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.

§ 819 (1) K osvojení dále není třeba souhlasu rodiče, který **zjevně nemá o dítě zájem**.

(2) Rodič zjevně nemá o dítě zájem, neprojevuje-li soustavně o dítě opravdový zájem, a tím trvale zaviněně porušuje své povinnosti rodiče.

§ 820 (1) Má se za to, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň **tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu**. Nelze-li však v chování rodiče spatřovat hrubé porušování jeho povinností, je třeba, aby byl orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení uplynuly alespoň tři měsíce. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen poskytnout rodiči nejpozději po tomto poučení poradenství a pomoc za podmínek stanovených jiným právním předpisem.

(2) Poučení podle odstavce 1 se nevyžaduje, opustil-li rodič místo, kde se dříve zdržoval, aniž sdělil, kde se nyní zdržuje, a nepodařilo-li se ani za tři měsíce zjistit místo, kde se rodič zdržuje.

§ 821 (1) Soud rozhoduje ve zvláštním řízení, je-li, nebo není-li třeba k osvojení souhlasu rodiče.

(2) Rozhodne-li soud, že k osvojení není třeba souhlasu obou rodičů, je k osvojení zapotřebí souhlasu opatrovníka, kterého soud k tomu účelu jmenuje. Dříve než dá opatrovník souhlas, zjistí všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení; zejména zjistí, má-li osvojované dítě blízké příbuzné, kteří mají zájem o ně pečovat, a vyslechne toho, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.

§ 822 (1) Nastaly-li okolnosti, kdy k osvojení není třeba souhlasu rodiče, nelze přesto o osvojení kladně rozhodnout, je-li tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je ochoten a schopen o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu.

(2) Soud svěří dítě do péče jeho blízkého příbuzného, je-li to v souladu se zájmy dítěte a je-li zjevné, že tato osoba je schopna o dítě pečovat.

Z důvodové zprávy: Ustanovení o „nezájmu“ se neuplatní, pokud je zřejmé, resp. pokud bude zjištěno, že se rodiče dostali do značné nouze nebo tísně, a to nikoli vlastním zaviněním, a je možné očekávat, že tuto neuspokojivou situaci překonají. Je ovšem třeba právě v tomto bodě apelovat na orgány sociálně-právní ochrany dětí: to je totiž instituce, která by měla působit s dokonalou profesionalitou, z níž by byla zřejmá patrna ta nejvyšší míra porozumění zájmům dítěte a péče o jeho prospěch. Zkušenost ukazuje, že často i jednoduchá pomoc přirozeným rodičům pomáhá vyřešit problém zvaný „muset dát dítě osvojit“. Zjevnost nezájmu (§ 820) lze uvažovat již poté, co se rodiče po tři měsíce chovali způsobem, který lze označit za hrubé porušování rodičovských povinností. Pokud ale v jejich chování nelze hrubé porušování rodičovských povinností spatřovat, je třeba, aby především byli orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučeni o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení marně uplynuly alespoň tři měsíce. Takové poučení ale není potřebné (tj. ani v případě, že nešlo o hrubé porušování rodičovských povinností), jestliže rodiče po svém přestěhování (popř. jiné změně místa pobytu) nesdělili svou novou adresu a orgánu sociálně-právní ochrany dětí se ani za tři měsíce nepodařilo novou adresu zjistit. Tříměsíční lhůta běží vždy od

prvního poučení, popřípadě od prvního úkonu, který lze označit za jednání směřující ke zjištění adresy rodičů; neskončí ale dříve než za šest měsíců po narození dítěte.

Ustanovení § 821 a 822 zmiňují situaci, kdy rodiče bezdůvodně odmítají dát souhlas k osvojení, a to přes to, že je zřejmé, že o dítě řádně nepečují a ani v budoucnu pečovat nebudou – nemohou, nechtějí, nemají zájem apod. (Nejde o to, že neprojevují o dítě, které je umístěno v ústavu nebo i zařízení neústavního typu, opravdový zájem.) Pokud se prokáže, že bezdůvodně odmítavé stanovisko rodičů nemá náležitý ospravedlnitelný důvod, a přitom lze v odmítání souhlasu shledat zneužití rodičovských práv, od první výzvy vůči rodičům uplynulo alespoň šest měsíců, pak rovněž není souhlasu rodičů k osvojení zapotřebí. Také v tomto případě se uplatní ustanovení upravující situaci, kdy se nedaří doručit rodičům výzvu, aby se k osvojení vyslovili. Situace prve uvedené nemají pravidelnou relevanci tehdy, existuje-li některý z blízkých příbuzných dítěte (§ 822), který je ochoten o dítě pečovat a navrhne soudu, aby v tomto smyslu rozhodl. (V takovém případě se zájem případného uchazeče o osvojení neprosadí.) Jeli takový - ochotný - příbuzný zjevně schopen o dítě pečovat, a navíc lze konstatovat, že takové řešení je v zájmu dítěte, soud návrhu vyhoví (srov. Úmluvu o osvojení dětí).

Nově je upraven minimální věk pro udělení souhlasu dítěte k osvojení:

§ 806 (1) Dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu, ledaže je mimo jakoukoli pochybnost, že by byl postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte v zásadním rozporu se zájmy dítěte, nebo že dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu.

(2) Dříve než se osvojované dítě vyjádří, soud je řádně poučí o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením.

§ 807 (1) Nedosáhlo-li dítě věku alespoň dvanácti let, dá jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník; opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dříve než dá opatrovník souhlas, zjistí všechny rozhodné skutečnosti, které ho povedou k závěru, že osvojení bude v souladu se zájmy dítěte.

(2) Je-li to možné, soud vyslechne i osvojované dítě a vezme na jeho vyjádření zřetel s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje.

§ 808 Osvojované dítě může svůj souhlas s osvojením odvolat až do rozhodnutí o osvojení.

Výlučná pravomoc soudu rozhodovat ve věci předadopční péče:

§ 823(1) Se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu osvojované dítě do péče ihned poté, kdy oba rodiče dali k osvojení souhlas. Souhlasí-li s tím rodiče, lze dítě předat budoucímu osvojiteli do péče i dříve, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. Rodiče osvojovaného dítěte jsou povinni o předání dítěte informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí.

(2) **Péče o dítě v době před uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, není péčí před osvojením.** Po tuto dobu má ten, komu bylo dítě předáno do péče, pouze povinnost a právo o dítě řádně pečovat a chránit je; v záležitostech dítěte, které s touto péčí souvisí, může jednat, jen je-li toho nezbytně třeba.

§ 824 (1) O předání dítěte do péče podle § 823 rozhodne soud.

(2) Má-li soud za to, že jsou dány okolnosti, kdy k osvojení není třeba souhlasu rodiče, může použít § 823 odst. 1 obdobně.

§ 826 Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, může být osvojované dítě předáno osvojiteli do **péče před osvojením**. O takovém předání rozhoduje na návrh osvojitele soud.

§ 827 (1) Soud o předání dítěte osvojiteli do péče před osvojením rozhodne až poté, co provede šetření ohledně vzájemné vhodnosti dítěte a osvojitele, zejména se zřetelem na

a) osobnost a zdravotní stav osvojitele i jeho sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, jakož i schopnost osvojitele pečovat o dítě a pohnutky osvojitele k osvojení,

b) osobnost a zdravotní stav dítěte, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jakož i jeho statusová práva,

c) etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte a osvojitele,

d) dobu, po kterou bylo dítě v péči osvojitele.

(2) Chce-li dítě osvojit jeden z manželů, soud zjistí, z jakého důvodu se druhý manžel k návrhu nepřipojil.

§ 828 Bylo-li osvojované dítě již dříve předáno do péče osvojitele, považuje se jeho další péče za péči před osvojením. **Pro péči před osvojením není nutné další rozhodnutí orgánu veřejné moci.**

Prodloužení minimální délky předadopční péče:

§ 829(1) Dříve než bude o osvojení rozhodnuto, musí být osvojované dítě v péči osvojitele na jeho náklad. Osvojitel má povinnosti a práva osoby, do jejíž péče je dítě svěřeno podle § 953 až 957.

(2) Péče osvojitele o osvojované dítě před osvojením trvá po dobu dostatečnou pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení; **tato péče neskončí dříve než uplynutím šesti měsíců.**

(3) Po dobu, v níž je dítě v péči osvojitele, se pozastavuje dříve stanovená vyživovací povinnost jiné osoby k dítěti.

Možnost stanovení dohledu nad úspěšností osvojení

§ 839(1) Bez zřetele k tomu, zda je dohled nad úspěšností osvojení uložen, poskytne zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí osvojitelům poradenství a služby spojené s péčí o osvojení.

(2) Odůvodňují-li to okolnosti případu, nařídí soud i bez návrhu nad osvojitelem a osvojencem dohled na dobu nezbytně nutnou, jejíž délku zároveň určí; dohled vykonává zpravidla prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Z důvodové zprávy: Následný dohled nad úspěšností osvojení, resp. nad osvojeneckými poměry vůbec, není ve světě ničím mimořádným (ostatně, je standardní v mezinárodním osvojení, a je obecně známo, že mnohé státy velmi pečlivě plní povinnosti v oblasti dohledu nad dětmi z ČR, které byly u nich osvojeny), naopak, lze mít za to, že obdobně jako jsou sledovány poměry v problémových rodinách (přirozených) je na místě sledovat poměry v rodinách osvojeneckých – vždyť o těchto rodinách nelze a priori říct, že žádné obtíže mít nemohou: jejich problém je od samého počátku v tom, že jde o rodinu (osvojitele a osvojence), která vznikla způsobem nikoli přirozeným. Doba, po níž bude dohled vykonáván, by neměla být příliš krátká. Dohled je ovšem formulován fakultativně, tak, že je umožněno soudu, aby podle své zkušenosti a svých poznatků v konkrétním řízení učiněných, sám rozpoznal – a je to on, kdo jistě nejlépe tuto úlohu může splnit - kdy je dohled vhodný a kdy zbytečný. V žádném případě nesmí být vytvářen dojem, že se jedná o jakési sankční opatření. Jde skutečně jen a jen o to, aby to, o čem soud rozhodl, neboť nabyl přesvědčení, že to bude dítěti ku prospěchu, skutečně dítěti ku prospěchu bylo. Dohled má být uskutečňován zejména proto, aby tam, kde je třeba osvojiteli a osvojenci poskytnout radu nebo pomoc, se tak stalo operativně a řádně. Rozhodně by nemělo jít o nějaké vměšování do soukromí rodiny, která byla obohacena o nového člena. Dohled by mohl kupříkladu vypadat zhruba tak, jak jej známe z případů dětí osvojených do zahraničí: osvojiteli (méně vhodně již orgánu sociálně-právní ochrany dětí) by měl být uložena povinnost jednou za půl roku podat soudu informaci o tom, jak se osvojenci v jeho nové rodině daří. Ostatně leckterý osvojitel se svými úspěchy rád pochlubí.

Nezrušitelnost osvojení ze zákona:

Zrušení osvojení

§ 840(1) Jsou-li pro to důležité důvody, soud osvojení na návrh osvojitele nebo osvojence zruší; podá-li návrh jen jeden z nich, může se druhý k návrhu připojit.

(2) Osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení. To neplatí, je-li osvojení v rozporu se zákonem.

Povinnost seznámit dítě se skutečností osvojení, možnost utajení údajů o osvojení a rodičích dítěte:

§ 836 Osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, **nejpozději však do zahájení školní docházky.**

Utajení osvojení

§ 837(1) Osvojitel nebo osvojenec může navrhnout, aby soud rozhodl, že osvojení a jeho okolnosti mají být utajeny před rodinou původu dítěte. To obdobně platí i pro utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení.

(2) Třebaže byly osvojení a jeho okolnosti nebo pokrevní rodič a jeho souhlas k osvojení utajeny, může soud rozhodnout o jejich odtajnění, odůvodňuje-li to velmi závažná situace ohrožující osvojené dítě na životě nebo na zdraví.

§ 838 Jakmile osvojenec nabude svéprávnosti, vznikne mu právo seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení.

Z důvodové zprávy: Vzhledem k tomu, že celosvětově stále sílí přesvědčení, že anonymitu osvojení je třeba potlačit, neplatí pro osvojení (ani po stránce hmotně právní, ani po stránce procesní, popř. po stránce matriční) nějaká zvláštní pravidla utajení. Je nicméně třeba ponechat na zúčastněných (přirození rodiče, dítě, osvojitel), aby se sami rozhodli (jde o jejich osobnostní záležitost), zda navrhnou soudu, aby rozhodl o tom, že skutečnost osvojení a jeho okolnosti mají být utajeny. Na druhé straně je nicméně třeba připustit, že může existovat veřejný zájem, který může být silnější než zájem osob v daném osvojení zúčastněných :

Možnost osvojení zletilé osoby – osvojení úplné x omezené:

§ 847 Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého

(1) Zletilého lze osvojit, jestliže

- a) přirozený sourozenec osvojovaného byl osvojen tímž osvojitelem,
- b) v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný nezletilý,
- c) osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti nebo
- d) osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela.

(2) Zletilého nelze osvojit, jestliže by to bylo v rozporu s odůvodněným zájmem jeho pokrevních rodičů.

(3) Ustanovení o osvojení nezletilého, včetně ustanovení o následcích osvojení, se použijí, s výjimkou § 838 a 839, obdobně.

§ 848 Osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého:

1. Není-li to na újmu důležitých zájmů potomků osvojitele nebo potomků osvojovaného, lze osvojit zletilého výjimečně také z důvodů hodných zvláštního zřetele, pokud to je přínosné pro osvojitele a osvojence navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň pro jednoho z nich.
2. **Ustanovení o osvojení nezletilého, včetně ustanovení o jeho následcích, se použijí přiměřeně.**

§ 849 (1) Osvojenci a jeho potomkům nevzniká osvojením příbuzenský poměr vůči členům rodiny osvojitele a nenabývají vůči nim žádných majetkových práv. Osvojitel nenabývá osvojením žádných majetkových práv vůči osvojenci a jeho potomkům.
(2) Osvojenec a jeho potomci **nepozbývají osvojením práv ve vlastní rodině.**

RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST

Nové vymezení rozsahu rodičovské odpovědnosti:

§ 858 Rodičovská odpovědnost zahrnuje **povinnosti a práva rodičů**, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, **v udržování osobního styku s dítětem**, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

§ 859 Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

Možnost zachování práva kontaktu rodiče s dítětem i v případě omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti:

§ 872 Před rozhodnutím soudu o **omezení rodičovské odpovědnosti** soud vždy posoudí, zda je vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem. Dojde-li ke **zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti**, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva rodiči s přihlédnutím k zájmu dítěte.

Překážka svěření dítěte do péče jiné osoby:

§ 956 (1) Soud stanoví rodičům rozsah výživného s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry a povinnost platit výživné k rukám pečující osoby. (2) Pečující osoba má právo vymáhat výživné stanovené rodičům na dítě, které má v péči, jakož i právo s výživným pro dítě hospodařit v zájmu dítěte podle jeho potřeb a v souladu s jeho zájmy. Soud může způsob hospodaření s výživným dítěte upravit, zejména určit, jaká část bude určena na spotřebu a jaká část bude dítěti spořena.

§ 957 Pokud není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, ustanovení § 953 až 956 se nepoužijí.

Přednost svěření dítěte do pěstounské péče příbuzných či jiných osob blízkých:

§ 958 (1) Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi.

(2) Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.

(3) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. Podrobnosti stanoví jiný zákon.

§ 959 (1) O pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě.

(2) Rodič může požadovat dítě zpět do své osobní péče. Soud návrhu vyhoví, pokud je to v souladu se zájmy dítěte.

§ 960 (1) Rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.

(2) Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.

Z důvodové zprávy: Právní úprava klade důraz na zachování přirozených vazeb mezi rodičem a dítětem v pěstounské péči. Jelikož účelem pěstounské péče není vytvořit takový poměr, jaký vzniká osvojením, je výslovně stanoveno, že rodičům zůstávají zachovány rodičovské povinnosti a práva (resp. povinnosti a práva vyplývající zejména z rodičovské odpovědnosti). Aby tyto povinnosti a práva mohli rodiče vykonávat, musí mít právo se s dítětem stýkat a požadovat od pěstounů informace o dítěti. Tomu pak odpovídají povinnosti a práva pěstounů.

Z povahy věci vyplývá, že rodiče dítěte především zůstávají zákonnými zástupci svého dítěte, mají právo rozhodovat o podstatných záležitostech, které se dítěte týkají, (např. o volbě povolání, důležitém lékařském zákroku apod.), v těchto záležitostech za dítě právně jednat a také spravovat jeho jmění. Soud může rozhodnout jinak, je-li to ku prospěchu dítěte a v souladu s jeho nejlepšími zájmy, zejména jde-li o příbuzenskou pěstounskou péči.

§ 927 Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. **Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.**

Z důvodové zprávy: Nedostatek výslovné právní úpravy poměrů v tzv. širší rodině je dlouhodobě značnou částí obyvatelstva pocítován jako nepříjemné a nepatřičné reziduum minulých časů, kdy rodinu měly tvořit jen osoby nejbližší, rodiče a děti. Jeví se proto vhodným překlentout tento nedostatek pro případy újmy hrozící dítěti. Charakter případné újmy, která může, či naopak nemůže sehrát rozhodující roli, je zcela na posouzení soudu.

Závěr: Pěstouni musí počítat s tím, že se svěřeným dítětem může vstoupit do rodiny i jeho širší rodina.

§ 962 (1) Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče.

(2) Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.

Výlučná pravomoc soudu rozhodovat ve věci předpěstounské péče:

§ 963 Soud může dítě svěřit zájemcům o pěstounskou péči do předpěstounské péče; její délku

stanoví se zřetelem k okolnostem případu. Nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče vykonává dohled.

Zákonné omezení doby trvání ústavní výchovy:

§ 972 (1) Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let. Ústavní výchovu lze před uplynutím tří let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let. Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když už uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená.

(2) Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče.

(3) Ústavní výchova zaniká rozhodnutím soudu o osvojení. Bylo-li rozhodnuto o svěření dítěte do péče budoucího osvojitele podle § 823 nebo 829, ústavní výchova se přerušuje.

§ 973 Bylo-li soudem rozhodnuto podle § 971, je soud povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména

a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,

b) si opatří vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí, a

c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.

Povinnost určit v rozsudku soudu zařízení, ve kterém se bude vykonávat ústavní výchova dítěte:

§ 971 (1) Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby.

(2) V případě, že rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šest měsíců.

(3) Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.

(4) Soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy,

rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Závěr:

Do Evropy nás vrátí nikoliv zákon samotný, ale jeho naplňování. Měli bychom se chovat v souladu s morálkou a pak nebude nutné domáhat se práv prostřednictvím zákona.

Ivana Matoušková

oddělení sociální ochrany a prevence
odbor sociálních věcí
mobil.: +420 734 694 485
tel.: +420 564 602 823
fax.: +420 564 602 427
e-mail: matouskova.i@kr-vysocina.cz

